

AGNIESZKA WYSOCKA, *Architektura i urbanistyka Bydgoszczy w dwudziestoleciu międzywojennym*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2015, ss. 252, il. 112, czarno-białych.

Recenzowana książka jest pierwszą monografią jednego z okresów dziejów bydgoskiej architektury i urbanistyki — czasów międzywojennych.

Autorka analizuje tło historyczne, uwarunkowania związane z kształtowaniem się układu urbanistycznego i tkankę architektoniczną miasta w latach 1920–1939. W rozdziale pierwszym szkicuje przemiany, jakie dokonały się w zabudowie oraz infrastrukturze miasta w wieku XIX, stwarzając solidną podstawę dalszych zmian zachodzących już w interesującym ją międzywojniu. Dalej profesjonalnie a zarazem przystępnie prowadzi czytelnika przez meandry problemów społeczno-gospodarczych i przemian demograficznych, które legły u podstaw rozwoju dzielnic, powstawania nowych osiedli, ulic i obiektów mieszkalnych, użyteczności publicznej, oświatowych, sakralnych, industrialnych i sportowych realizowanych zwłaszcza przez projektantów miejscowych, ale też z innych ośrodków, jak Warszawa czy Poznań.

Agnieszka Wysocka — bydgoszczanka a zarazem historyk sztuki — precyzyjnie i kompetentnie przedstawia kwestie kształtowania planów zagospodarowania przestrzennego Bydgoszczy w latach dwudziestych i trzydziestych XX stulecia, wówczas jednego z najdynamiczniej rozwijających się miast odrodzonej Polski. Pokazuje koncepcję miasta o przemyślanym układzie kompozycyjno-funkcjonalnym. Śledzi też proces stopniowego realizowania wspomnianych planów, przerwany wybuchem II wojny światowej. Zagadnienia te przybliżają rozdziały poświęcone zabudowie nowych dzielnic (Skrzetusko, Bielawy) oraz osiedli, takich jak Sielanka, Osiedle w Lesie Gdańskim, Jachcice i Jary. Tu jednak czytelnik, szczególnie ten spoza Bydgoszczy, odczuwa brak w publikacji planu miasta.

W przypadku architektury Autorka nie koncentruje się tylko na suchym przedstawieniu form opisywanych obiektów, lecz ukazuje je w powiązaniu z postaciami zleceńodawców i projektantów. Podejmowane kwestie prezentuje na podstawie różnorodnych źródeł: uchwał władz miasta, korespondencji urzędowej, dokumentacji budowlanej. Przedstawiane fakty analizuje i komentuje wnikliwie. Jej wywodom przydają kolorytu obficie cytowane komentarze z lokalnej prasy, pozyskane podczas dogłębnej kwerendy „Dziennika Bydgoskiego” oraz „Gazety Bydgoskiej”.

W książce znajdujemy też opisy szczególnie wartościowych budynków mieszkalnych jedno- i wielorodzinnych (np. wille na Sielance, kamienice przy ul. Libelta 5, ul. Gdańskiej oraz ul. Babcia Wieś), użyteczności publicznej (np. szpital miejski, łaźnia miejska, dom starców), oświatowych, sakralnych (np. kościoły: św. Wincentego à Paulo i św. Antoniego z Padwy) oraz przemysłowych (np. Monopol Tytoniowy, elektrownia miejska). Grupom obiektów o zbliżonej funkcji Autorka poświęca odrębne rozdziały. Skrupulatnie analizuje wybrane obiekty, następnie trafnie wskazuje elementy najbardziej charakterystyczne dla danej grupy budynków. Poza zagadnieniami stylistycznymi, zwraca uwagę na układy przestrzenno-funkcjonalne budynków. W przypadku kamienic prezentuje je w porównaniu z rozplanowaniem domów mieszkalnych przełomu XIX i XX stulecia, tworząc obraz zmian zachodzących w architekturze. Opisane przez Agnieszkę Wysocką budowle o wszelkich możliwych funkcjach odzwierciedlają intensywny rozwój Bydgoszczy. Miasto, które z początkiem okresu międzywojennego straciło na znaczeniu administracyjnym, stając się jedynie siedzibą powiatu, mimo to umocniło pozycję ważnego centrum gospodarczego i w wielu dziedzinach życia, w tym w zakresie urbanistyki i architektury, należało do prężnie rozwijających się ośrodków drugiej Rzeczypospolitej.

Omawiana praca jest ze wszech miar profesjonalna i wyczerpuje temat. Uwadze Autorki nie umknęło żadne istotne zjawisko. Bezsprecyzyjnym walorem książki jest też język narracji,

potoczny i przystępny dla każdej grupy czytelników, nie tylko profesjonalistów. Równocześnie bogaty aparat odsyłaczy sprawia, że praca ma wszelkie walory solidnego dzieła naukowego, w pełni przydatnego dla badaczy-specjalistów.

Kończąc rozprawę Autorka szkicuje obraz polskiej architektury lat międzywojennych; wskazuje na jej tło historyczne, kontekst, źródła i stylistykę. Bydgoszcz w tym okresie doskonale wpisująca się w ciąg rozwojowy zjawisk zachodzących w tym czasie w Polsce. Agnieszka Wysocka prezentuje nieznaną dotąd oblicze grodu nad Brdą, pokazuje proces przekształcania tutejszej tkanki miejskiej o średniowiecznej i dziewiętnastowiecznej proveniencji w nowoczesny organizm. Do chwili ukazania się opisywanej książki, dokonania międzywojennej Bydgoszczy pozostawały poza polem zainteresowań badaczy, nie mówiąc już o wielu tzw. przeciętnych czytelnikach.

Wartościowym elementem publikacji są wprowadzające w treść rozdziałów rozważania na temat faktów i zdarzeń poprzedzających zjawiska zachodzące w kształtowaniu się krajobrazu urbanistyczno-architektonicznego Bydgoszczy w latach dwudziestolecia międzywojennego. Dzięki nim czytelnik uzyskuje pełen obraz tych zagadnień.

Publikację dopełnia cenny leksykon, prezentujący sylwetki blisko siedemdziesięciu osób, których działalność urbanistyczna i architektoniczna ukształtowała wizerunek międzywojennej Bydgoszczy.

Atutem książki jest również przejrzysty układ graficzny oraz liczne ilustracje, w większości publikowane po raz pierwszy rysunki i fotografie z zasobów Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, ze zbiorów prywatnych, a także współczesne fotografie wykonane przez Autorkę. Rozczarowuje natomiast, wobec współczesnych możliwości poligrafii, jakość druku niektórych fotogramów, zbyt ciemnych, aby dostrzec szczegóły. Uważny czytelnik spostrzeże też kilka błędów literowych. Ich pojawienie się nie ma jednak znaczenia wobec wielkiej merytorycznej wartości książki Agnieszki Wysockiej.

Bogna Derkowska-Kostkowska
(Bydgoszcz)

